

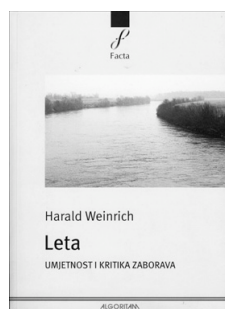
pošteniji naziv polja s pridjevom *društvene*, iako bi svoj pristup mnogo komotnije mogao lišiti toga pridjeva.

Važan doprinos studijama djetinjstva, kakve ključnim pojmovima prikazuje ovo izdanje, a koje se sustavno upisuje u brojne radove posljednjih gotovo dvadeset godina, upućivanje je na važnost promjene u metodološkom i epistemološkom pristupu istraživanja djetinjstva stavljanjem naglaska na istraživanja s djecom, radije nego *na* djeci (sa svim svojim teorijskim i praktičnim zamkama i implikacijama) kao i na život s djecom radije nego *pokraj* djece, o kojima autori ovog priručnika pišu u sklopu koncepata: dječji glasovi, kompetencija, sudjelovanje i očište. Treba naglasiti da je taj pomak ograničen na akademski i politički diskurs uglavnom u Europi i Sjedinjenim Državama.

Ova je knjiga vrlo pregledno štivo za sve koji se bave djecom i djetinjstvom te pruža uvid u istraživanja djetinjstva od Charlotte Hardman, Margaret Mead, Ruth Benedict i drugih do recentnih autora, posebice onih od 1990-ih do danas. Vrlo je praktično organizirana s mnogo unakrsnih referenci koje omogućavaju bolje snalaženje u vezama među odabranim konceptima.

Jelena MARKOVIĆ

Harald Weinrich, Leta, Umjetnost i kritika zaborava, preveo s njemačkog Andy Jelčić, Algoritam, Zagreb 2007., 307 str.

Harald Weinrich, romanist, germanist i teoretičar književnosti i jezika, godine 1997. na njemačkome je jeziku objavio studiju "Leta: Umjetnost i kritika zaborava" koja je 2007. godine prevedena na hrvatski. Intelektualna znatiželja potaknuta Ecovim tekstom o umijeću zaborava Weinricha je navela da kroz povijest književnosti i filozofije pronađe argumente protiv Ecova poziva da se *ars oblivionalis* (umijeće zaborava) potpuno ili gotovo potpuno zaboravi.

Knjiga se sastoji od deset poglavlja. U prvom, naslovljenom "Jezik zaborava", autor se bavi etimologijom, semantičkim modulacijama riječi zaborav u različitim kontekstima, mogućim antonimijama riječi zaborav te svakodnevnim i pjesničkim metaforama pamćenja i zaborava. U tom kontekstu podsjeća na, prema svojem sudu, najdojmljiviju sliku i metaforu zaborava koja potječe iz grčkih mitova, prema kojoj je nazvao i svoju studiju. Naime u grčkoj je mitologiji Leta boginja koja je suprotan pol Mnemozini, boginji pamćenja i majci muza. Leta je i ime rijeke podzemnoga svijeta, koja dušama umrlih donosi zaborav.

Drugo poglavlje, "Smrtni i besmrtni zaborav", prati ideju zaborava u Homera (Odisejeve najveće prepreke povratku na Itaku nisu bile strme stijene i morske oluje, pa čak ni neprijateljske sile nego raznolika iskušenja zaborava), Ovidija (ideja umijeća ljubavnog zaborava), Platona (ideja potonuća znanja prije rođenja u zaborav čovječje duše), Augustina (dubok usjek "preobraćenja" dijeli u njegovu životu zaborav Boga od pobožnog sjećanja) i Dantea (ideja sjećanja i zaborava pred Bogom i ljudima).

U trećem poglavlju, "O dovitljivosti zaboravnog uma", autor prati povijesni zaokret u valorizaciji umijeća pamćenja od nužnog ili poželjnog do štetnog. Umijeće pamćenja se

tijekom cijelog srednjeg vijeka i još duboko u novi vijek smatralo nezaobilaznim dijelom cjelokupnog odgoja i obrazovanja. Ta bi se ideja mogla izraziti maksimumom: "Znamo samo onoliko, koliko znamo napamet" (Kant). U tom kontekstu raspravlja o mnogim predodžbama španjolskog humanista i utemeljitelja novovjekovne pedagogije Juana Luisa Vivesa o uspješnom učenju. U Françoisu Rabelaisu u *Gargantui i Pantagruelu* također je prisutna, ili točnije ismijana ideja odgoja kao vježbe i izgradnje posebnog "prirodnog dara" – pamćenja – u priči o kukurijeku kao moćnom sredstvu kojim je Ponokrat mogao iz Gargantuove glave izbaciti znanje stečeno u skolastičkom duhu. Michael de Montaigne prvi okreće ideju pedagoške maksime u: "Znati napamet znači ne znati". Za razliku od memorijskoga znanja Montaigne zagovara njegovanje poznavanja svijeta koje potječe iz životnog iskustva. Da bi pojasnio Kantovu misao "dovrtljivi rijetko imaju vjerno pamćenje" Weinrich propituje *ingenium* dvojice najslavnijih jahača svjetske književnosti Miguela de Cervantesa: "S njima jaše pamćenje, i to na magarcu, kao i zaborav, na konju" (66). Izvore dobrom Cervantesovu poznavanju "psihološko-medicinskog znanja" toga doba, koje je utkao u svoje likove, Weinrich traži u radu španjolskog liječnika i filozofa Juana Huartea. Genij prema njegovoj teoriji, itekako, smije zaboravljati. Weinrich smatra da upravo u tim idejama počinje nova era u europskoj kulturnoj povijesti jer pamćenje gubi svoju do tada nepovredivu naslovnu ulogu, što istodobno znači porast ugleda zaborava. To potvrđuju i ideje francuskih filozofa Gérauda de Cordemoya i Claudea-Adriena Helvétiusa, koji pamćenje svrstavaju u niže duševne sposobnosti te daju konačnu dijagnozu genija: "slabo pamćenje".

Četvrto poglavlje, "Prosvijećeni zaborav", bavi se autorima koji dodatno radikaliziraju štetnost i besmisao pamćenja. Misaoni se proces, prema Renéu Decartesu, sastoji od dviju etapa: prva je brisanje iz svijesti svih predodžbi koje razumu nude osjetila, mašta ili pamćenje kao i sva druga prenesena stajališta. Na koncu tog procesa ostaje jedino sigurnost o postojanju mislećeg bića. Drugi je korak vraćanje sadržaja u svijest. Jean-Jacques Rousseau se u *Emileu* oštro suprotstavlja školskom sustavu, koji ustraje na dresuri pamćenja. Stoga njegov Emile čita iz velike "knjige" prirode i gledajući prirodu gradi svoj duh na stvarima umjesto na riječima. U posljednjem dijelu ovog poglavlja autor se bavi biografskim podacima iz života Immanuela Kanta i prožima ih njegovim filozofskim razmišljanjima.

Peto poglavlje, "O rizicima sjećanja i zaborava", nastavlja s pregledom ideja zaborava i to primjerima Giacoma Casanove i njegovih vjerno ispričanih zaboravljenih ljubavi, *Ode zaboravu* Fredricha Velikog, drame *Thermidor* Victoriena Sardoua te prikazom devet slučajeva ili "male kazuistike zaborava" iz pera rimskog skupljača anegdota Valerija Maksima, Petronija, autora 1001 noći, Wilhelma Hauffa, Henricha Heinea, Thomasa Manna, kroničara jednog medicinskog slučaja Aleksandra Romanoviča Lurija, Jorgea Luisa Borgesa i Milana Kundere.

"Nova snaga iz umijeća zaborava" poglavlje je u kojem autor prvo raspravlja o povijesnom urušavanju pamćenja u Francuskoj nakon revolucije preko povijesno-književne 'studije nje-mačkog pisca Adelberta von Chamissoa. Zatim se bavi Goetheovim Faustom, Nietzscheovim uzdahom "zaboravni su blaženi!" i idejama Sigmunda Freuda, koji je tvrdio kako zaboravljamo s nakanom koju psihoanaliza može raskrinkati i izvući iz dubine nesvjesnog.

U sedmom poglavlju, "O poeziji zaborava", bavi se poetskim zaboravom Mallarméa i Valéryja te velikim književnim "spomenikom postavljenom kulturnom sjećanju u modreno doba", a to je onaj Marcela Prousta. Weinrich Proustovu mnemopoetiku tumači kao suprotnu od Freudove psihoanalize. Na početku procesa za Prousta stoji trivijalno, svakodnevnim namjerama podvrgnuto voljno pamćenje, kakvo prati uobičajeni život. Čim im istekne praktična vrijednost, njegove sadržaje šalje u svakodnevni zaborav. Tek kada zaborav dovoljno dugo traje i postane dovoljno dubokim, aktivira se nevoljno pamćenje. Takva sjećanja, trajanjem zaborava, očišćena su svake kontingencije i potpuno su poetska.

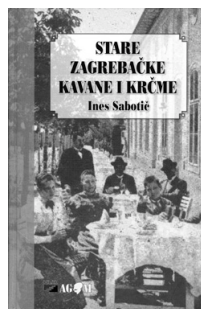
U dva poglavlja, nazvana "Pravo na zaborav, do mira zaboravom?" i "Auschwitz – nema zaborava", autor raspravlja o "ratovima kao orgijama zaborava", propitujući oprečne zahtjeve

zaboravu: s jedne strane pravo na i potrebu za zaboravom (prema kršćanskoj ideji oprosta) te s druge nužnosti i nemogućnostima nezaboravljanja. Novim "pirandelizmom", kako Weinrich naziva motive i likove kojima sjećanje onemogućava promjene identiteta i novi život, autor započinje prikaz panorame književnih likova između dvaju svjetskih ratova, koji u amneziji izlaze iz ratnih strahota (likovi Jeana Giraudoux i Jana Anouilha), u kojima i zaborav ima funkciju novoga početka. Nadalje, daje pregled književnih ostvarenja kojima su teme ratne strahote unazad nekoliko stoljeća te njihove pojedinačne i kolektivne amnezije i amnestije, kazne i/ili oproste. Nezastariva obveza sjećanja pojedinaca i naraštaja ideja je kojom se bavi na primjeru svjedočanstava (više ili manje fikcionalnih) Židova progonjenih za vrijeme Drugoga svjetskoga rata, kojemu je zaborav nedopustiv (Elie Wiesel, Primo Levi, Jorge Semprún, Saul Bellow, Thomas Bernhard).

Studija završava poglavljem "Pohranjeno znači zaboravljeno", u kojem autor govori o potrebi i uvjetima pod kojima današnja preinformirana civilizacija, a posebice hiperproduktivna znanost, briše, baca u smeće, žudi za zaboravljanjem, "oslobođenjem".

Jelena MARKOVIĆ

Ines Sabotič, Stare zagrebačke kavane i krčme, S kraja 19. i početka 20. stoljeća, s francuskog prevela Vesna Lisičić, AGM, Zagreb 2007., 233 str. (Biblioteka Povjesnice)

Knjiga *Stare zagrebačke kavane...* autorice Ines Sabotič nastala je prema doktoratu iz područja povijesti, koji je obranila 2002. godine na sveučilištu Paris i Panthéon-Sorbonne u Francuskoj pod naslovom *Les cafés de Zagreb de 1884. à 1914: sociabilités, normes et identités*. Ines Sabotič je zaposlena u Institutu za društvena istraživanja Ivo Pilar, a područje njezina znanstvenog interesa su urbana i kulturna povijest Zagreba.

Ugostiteljski objekti kao povijesni predmeti proučavanja ulaze u višeslojno povijesno tkivo te u drukčijem svjetlu otkrivaju povijest države i grada kojemu pripadaju. Ines Sabotič je pokušala prikazati stvarnost kavane i krčme na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće u Zagrebu, promatrajući i analizirajući povijest svakodnevnice iznutra, "otvarajući" vrata pojedinih kavana i opisujući glavne aktere i razine društvenosti.

Društvenost je pojam koji se prilagođuje povijesnim, zemljopisnim i društvenim inačicama. Društvenost vezana uz ugostiteljske objekte, smatra Ines Sabotič, obuhvaća više tipova društvenosti te se može pratiti na nekoliko razina. Slijedeći spomenuta razmišljanja, knjigu dijeli u tri velike cjeline.

Prva cjelina "Norme vlasti" obuhvaća tzv. normiranu društvenost, koja se odnosi na vlast i njezine institucije (Gradsko poglavarstvo, Vladu, Sabor), u kojoj se u tri manja poglavlja opisuju načini kojima vlast preko raznih institucija regulira rad postojećih ugostiteljskih objekata. U prvome, manjemu dijelu objašnjava se pravni okvir tadašnjih ugostiteljskih objekata kao što su krčma, gostionica, svratište te kavane koja se tek afirmira na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. Prije svega se navode načini oporezivanja i izrada radnih dozvola te načini financiranja ugostiteljskog obrta.